

Jan Muś

Plan Gospodarczy i Inwestycyjny dla Bałkanów Zachodnich

Przygotowany przez Komisję Europejską Plan Gospodarczy i Inwestycyjny dla Bałkanów Zachodnich (WB6) ma na celu podwójną integrację: po pierwsze pomoc w harmonizacji gospodarek regionu WB6 z gospodarką Unii Europejskiej, a po drugie stworzenie silniejszych więzi regionalnych. Stanowi on kontynuację polityki rozpoczętej w czasie szczytu berlińskiego w 2014 r., inaugurującego Proces Berliński. Nadaje priorytet rozwojowi gospodarczemu regionu oraz integracji gospodarczej i infrastrukturalnej państw Bałkanów Zachodnich z państwami UE.

6 października 2020 r. Komisja Europejska przyjęła kompleksowy Plan Gospodarczy i Inwestycyjny dla Bałkanów Zachodnich (PGI). Za podstawowe cele KE uznała długoterminowe ożywienie gospodarcze regionu, transformację ekologiczną i cyfrową oraz integrację i konwergencję WB6 z UE. Wprowadzenie w życie planu oznacza dalszą integrację gospodarczą regionu z UE bez względu na opóźnienia w procesie uzyskiwania członkostwa w UE.

Według komunikatu Komisji Europejskiej, w PGI przewidziano znaczący pakiet inwestycyjny w wysokości 9 mld euro. Posłuży on jako wsparcie zrównoważonego rozwoju infrastruktury, kapitału ludzkiego oraz podwójnej transformacji: ekologicznej i cyfrowej. Wypowiedzi urzędników KE wskazują na to, że dostęp do funduszy przeznaczonych dla Bałkanów Zachodnich w ramach Planu Gospodarczego i Inwestycyjnego dla Bałkanów Zachodnich będzie musiał znaleźć uzasadnienie w przygotowanych projektach. KE szczególnie nacisk będzie też kładła na kontrolę wydatków.

Jako uzupełnienie dotacji przyznawanych przez Komisję Europejską regionowi KE chce zapewnić gwarancje kredytowe, które pomogą zmniejszyć koszty finansowania inwestycji publicznych i prywatnych oraz obniżyć ryzyko dla inwestorów. Przedstawiciele KE podkreślili, że wsparcie realizowane za pośrednictwem tego instrumentu przyczyni się do uruchomienia w nadchodzącym dziesięcioleciu potencjalnych inwestycji o wartości nawet 20 mld euro. Przedstawiciele KE zasugerowali również, aby do PGI włączyć preferencje handlowe, ułatwiające alokacje produktów pochodzących z WB6 na rynku europejskim oraz zmniejszające istotny deficyt handlowy WB6 z UE.

Inwestycje publiczne. Plan przedstawiony przez Komisję Europejską oznacza wzmocnienie roli państwa w procesie redystrybucji środków pomocowych. W PGI określono dziesięć sztandarowych projektów inwestycyjnych: wsparcie głównych połączeń drogowych i kolejowych w regionie, wytwarzanie energii ze źródeł odnawialnych i rezygnacji z węgla, renowacja budynków publicznych i prywatnych w celu zwiększenia ich efektywności energetycznej oraz ograniczenia emisji gazów cieplarnianych, rozwój infrastruktury gospodarowania odpadami i ściekami, a także rozwój infrastruktury szerokopasmowej. Każdy z nich będzie w praktyce oznaczał zaangażowanie się administracji, a poprzez to uczestnictwo władz w podziale dostępnych zasobów. Inne proponowane inicjatywy, jak zwiększenie inwestycji w sektorze prywatnym w celu podniesienia konkurencyjności i innowacyjności czy Fundusz dla Młodych, nie wystarczą, aby sektor prywatny został dostatecznie wzmocniony.

Najważniejsze elementy nowego planu to zbliżenie WB6 do strategii Europejskiego Zielonego Ładu oraz rozwój infrastruktury drogowej i kolejowej. Te obszary pociągną za sobą, w stosunkowo szybkim czasie, największe inwestycje, a także będą miały duży wpływ na strukturalne uwarunkowania dalszego rozwoju gospodarczego regionu.

Zielony Ład na Bałkanach Zachodnich. Równoległe z PGI, przewidzianym jako pomoc dla regionu, Komisja Europejska przedstawiła wytyczne dotyczące realizacji Zielonego programu działań dla Bałkanów Zachodnich. Przygotowane wskazówki są przede wszystkim skierowane na przyjęcie lub dostosowanie się do całej gamy rozwiązań przyjętych w UE, takich jak prawo klimatyczne UE, Europejski Pakt Klimatyczny czy europejski system handlu emisjami. Mają one zostać przyjęte na szczycie Bałkanów Zachodnich w Sofii w listopadzie 2020 r. Program przewiduje działania skupiające się wokół pięciu filarów. Należą do nich działania w obszarach:

1) klimatu, w tym dekarbonizacji, energii i mobilności, 2) gospodarki o obiegu zamkniętym, szczególnie w kontekście odpadów, recyklingu, zrównoważonej produkcji i efektywnego wykorzystania zasobów, 3) różnorodności biologicznej w celu ochrony i przywracania naturalnego bogactwa regionu, 4) walki z zanieczyszczeniem powietrza, wody i gleby oraz 5) zrównoważonych systemów żywnościowych i obszarów wiejskich. Kluczowym czynnikiem umożliwiającym postępy w wyżej wymienionych obszarach będzie cyfryzacja, zgodnie z ideą podwójnej transformacji ekologicznej i cyfrowej. Wysiłki UE w tym obszarze skoncentrowane są na nadaniu transformacji gospodarczej WB6 odpowiedniego wektora rozwoju, który umożliwi szybszą i głębszą integrację regionu z rynkiem UE, a więc i dalsze uzależnienie gospodarcze WB6 od UE.

Wśród szczegółowo wymienionych projektów planowane jest zakończenie remontu elektrowni wodnej Fierza w Albanii oraz kontynuacja budowy elektrowni wodnej Skavica. Planuje się także rozbudowę systemu hydroenergetycznego Piva w Czarnogórze poprzez budowę elektrowni wodnej Komarnica. W Kosowie planowane są dodatkowe wydatki związane z przygotowaniem do budowy elektrowni wodnej Ibër-Lepenc II. W Macedonii Północnej planuje się przygotowanie modelowych inwestycji w elektrownie wiatrowe i słoneczne.

Transport i infrastruktura. Komisja Europejska stara się wzmocnić te projekty infrastrukturalne, które umożliwią lepsze połączenia wewnątrz regionu. Jest to np. ukończenie łączącej Prisztinę w Kosowie z Niszem w Serbii „autostrady pokoju”. Zakończenie tego projektu w praktyce oznaczać będzie szybsze i wygodniejsze połączenie Serbii z albańskimi portami w Durrës i Wlorze. Innym przykładem jest modernizacja połączenia kolejowego przebiegającego równoległe do paneuropejskiego korytarza drogowego X, który, biegnąc przez Belgrad, Nisz i Skopje, łączy Budapeszt i Zagrzeb z Sofią i greckimi portami w Igumenicy i Salonikach. Znacznie usprawnione zostaną projekty mające na celu poprawę niezwykle ważnego połączenia w kolejowym transporcie towarów między Serbią a Chorwacją, a także projekt modernizacji połączenia kolejowego z Macedonią Północną. Paneuropejski korytarz kolejowy VIII między Skopje a granicą bułgarską również zostanie ulepszony w celu połączenia stolic obydwu państw.

Kilka projektów będzie się pokrywało z założeniami Inicjatywy Trójmorza. Planowane jest ukończenie 75% głównego korytarza drogowego z północy na południe, łączącego Europę Środkową z portem Ploče na wybrzeżu Adriatyku (korytarz Vc). Planowane są również poprawa połączenia kolejowego w tym samym korytarzu oraz renowacja trasy kolejowej 4, która łączy Belgrad z czarnogórskim portem Bar. W planach znajduje się dalsza poprawa równoległego korytarza drogowego, zwłaszcza obwodnicy Podgoricy. Dodatkowe środki mają zostać przekazane na modernizację połączenia Sarajewa i Podgoricy, łączącego się z istniejącymi i planowanymi sieciami drogowymi w Bośni i Hercegowinie, co ma zapewnić bardziej bezpośrednie połączenia między sąsiadami. Planuje się także naprawę trasy kolejowej łączącej Belgrad z Prisztiną poprzez prace budowlane w Kosowie oraz przygotowanie niezbędnej dokumentacji technicznej do prac remontowych w Serbii.

Oprócz tego KE chce wzmocnienia połączeń między regionami nadmorskimi. Kluczowym projektem dla regionu jest trasa kolejowa 2, łącząca Tiranę i Podgoricę, z przedłużeniem do portu w Durrës. Planowane są kolejne wydatki w celu ukończenia „niebieskiej autostrady” wzdłuż wybrzeża adriatyckiego, łączącego Chorwację z Grecją. Ponadto przewiduje się ukończenie obwodnicy Tirany oraz obwodnicy Budwy w Czarnogórze.

Wnioski. Plan Gospodarczy i Inwestycyjny dla Bałkanów Zachodnich pokazuje intencje Komisji Europejskiej, która pomimo kryzysu polityki rozszerzenia oraz wewnątrzunijnych sporów wspiera rozwój gospodarczy regionu oraz jego dalszą integrację z państwami UE. Jeśli planowane projekty zostaną wdrożone, wzmocnią atrakcyjność regionu dla inwestorów zewnętrznych. Realizacja założeń programowych ułatwi wymianę handlową w ramach Środkowoeuropejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu – CEFTA, zrzeszającym państwa WB6. Zwiększy także dostępność rynków WB6 dla towarów i inwestorów pochodzących z Europy Środkowej. Kluczowym problemem pozostaje właściwe i efektywne wykorzystanie dostępnych środków finansowych przez lokalne przedsiębiorstwa. Obecnie większe projekty budowlane i technologiczne są w dużej mierze realizowane przez przedsiębiorstwa spoza regionu, co uniemożliwia wykorzystanie wszystkich korzyści płynących z dostarczanej pomocy rozwojowej. Polska, obok innych państw wschodzących w skład Inicjatywy Trójmorza, ma szansę na głębsze zaangażowanie się w regionie ze względu na doświadczenia przy wykorzystaniu funduszy europejskich do budowy sieci dróg i modernizacji kolei. Ponadto bardzo pomocne dla państw Bałkanów Zachodnich może być polskie doświadczenie w kwestii negocjowania ścieżki transformacji energetycznej.